

WEES INTEGER, KOOPEEN SPIEGEL

Voor veel juristen is integriteit hetzelfde als je aan de regels houden: als het mag, dan is het goed. Maar integriteit is een persoonlijke (karakter)eigenschap, betoogt juridisch journalist Miek Smilde in een essay. Juristen, en advocaten in het bijzonder, moeten meer reflecteren op de integriteit van hun handelen.

DOOR MIEK SMILDE

Heeft Henry Keizer, de inmiddels teruggetreden voorzitter van de VVD, bij de koop van crematiebedrijf De Facultatieve de bestaande regels van corporate governance in acht genomen? Advocaten van DLA Piper betwijfelen het. Zorgvuldigheid en transparantie zijn belangrijke eisen voor deals als deze en daar ontbreekt het aan in de casus-Keizer, aldus de advocaten in een artikel in *Het Financieele Dagblad* van 4 mei. Keizer ontkent iets fout te hebben gedaan.

Of de integriteitscommissie van de VVD nog een laatste oordeel velst nu de voorzitter is opgestapt, was op het mo-

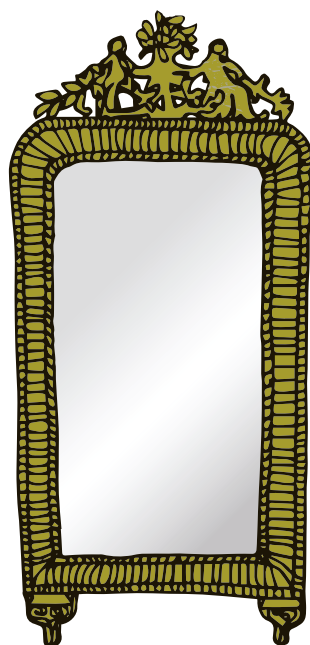
ment dat deze Mr. ter perse ging nog onbekend. Het onderzoek is vooralsnog opgeschort. Wel liet minister-president Rutte weten voorlopig vierkant achter Keizer te blijven staan. “Bij de VVD steunen wij onze mensen zolang niet is bewezen dat ze niet-integer hebben gehandeld. Ook dat hoort bij integer gedrag.”

SCHOORVOETEND

Intrigerend aan affaires als deze is de redenering dat integriteit hetzelfde is als je aan de regels houden. Als het mag, dan is het goed. Vorig jaar zette oud-advocaat Jaap Winter vraagtekens bij deze redenering. In een interview met Mr. zei Winter, tegenwoordig voorzitter van het College van Bestuur van de Vrije Universiteit, dat juristen meer moeten doen dan het netjes toepassen van regels binnen de grenzen van de wet. “Integriteit behelst meer dan het naleven van regels, het gaat om het eren van je woord.”

Winters overwegingen kwamen direct voort uit de vraag welke rol juristen hebben gespeeld bij het ontstaan van de financiële crisis van 2008. Met name advocaten bleven lange tijd uit beeld. Aangesproken op hun rol als juridische adviseurs van al die banken en verzekeraars die (bijna) het loodje legden, verdedigden veel advocaten zich door te wijzen op de marges van de wet waarbinnen zij keurig hadden geopereerd. Het mocht, dus het deugde.

Inmiddels geven veel juristen – zij het soms schoorvoetend – toe dat dit een wel erg simpele voorstelling van zaken is. “Je mag van advocaten verwachten dat ze naast de regeltjes hun eigen geweten en verantwoordelijkheid laten spreken”, zei Sander Marges van Van Benthem & Keulen bijvoorbeeld in reactie op het betoog van Winter. Wel worstelen veel advocaten met de vraag hoe zij integriteit in de juridische praktijk precies moeten vormgeven. Het belang van de cliënt gaat immers altijd voor, klinkt het in koor. Of, zoals de oud-deken van de Orde van Advocaten in Den Haag, Bas Martens, vorig jaar zei tegen Mr.: “Als de advocaat bij alles wat hij doet rekening moet houden met wat de buitenwereld ervan vindt, kun je je cliënt niet meer onafhankelijk bijstaan.”

**'HET TOEZICHT
HEEFT GEFAALD'
RIEPEN VELEN
EN HUP, DE
REGELMACHINE
DRAAIDE WEER**

PUBERALE SAMENLEVING

Mij lijkt dit een discutabel standpunt. Juist wie zijn cliënt optimaal wil adviseren, zal zich bewust moeten zijn van meer dan de relevante regelgeving alleen. Daarbij gaat het niet alleen om ‘wat de buitenwereld ervan vindt’, maar ook om wat ‘de binnenwereld’ ervan vindt. Integriteit is namelijk geen collectief goed waarmee mensen goede sier kunnen maken – ‘we hebben toch een compliance officer in dienst’ – maar een persoonlijke (karakter)eigenschap. Integriteit, zo luidt de definitie, betekent dat iemand eerlijk is, niet omkoopbaar, dat hij geen verborgen agenda heeft en geen emoties veinst. Dat iemand staat voor wat hij zegt. Een eenvoudig spreekwoord als ‘Een man een man, een woord een woord’ maakt meteen duidelijk wat integriteit ten diepste betekent. Wat je beloofd hebt, moet je doen. Niet omdat de ander – de buitenwereld – dat vraagt, niet omdat de wet het eist, of je cliënt, maar omdat je anders jezelf niet meer in de spiegel kunt aankijken. Zoals de Duits-Amerikaanse filosoof en psycholoog Erich Fromm uitdrukte: integriteit is simpelweg de wil om de eigen identiteit niet te ontorenen.

Het lijkt soms alsof die wil aan kracht heeft ingeboet, alle discussies over corporate governance en ethiek op de werkvloer ten spijt. Sterker nog: *omdat* die wil aan kracht heeft ingeboet, waren gedragscodes nodig. Corporate governance en de kerstboom die compliance heet, zijn opgetuigd omdat het faliekant mis ging bij Enron, Parmalat, Ahold, World Online, Lehman Brothers enzovoort. Omdat de drang tot zelfverrijking en het bedriegen van een ander ten bate van

eigen gewin het wonnen van het algemene (ondernemings)belang. ‘Het toezicht heeft gefaald’, riep velen na de bankschandalen rond 2008 en hup, de regelmachine ging weer draaien. Dat is de typische reactie van een puberale samenleving die niet naar zichzelf wenst te kijken, maar de schuld geeft aan een ander en zich vervolgen in regelgeving verstrikt.

HOUVAST

Integriteit wordt vaak in één adem genoemd met ethiek. Dat maakt het begrip ook meteen ingewikkeld,

zeker voor juristen die graag houvast zoeken in regels. Ethiek gaat namelijk over de vraag wat goed is en wat fout, niet alleen op het niveau van regelgeving, maar ook op het veel abstractere niveau dat de moraal wordt genoemd. Goed en fout zijn echter geen eenduidige begrippen en bovendien zijn ze onderhevig aan de nukken van de tijd. De onlangs overleden president van de Algemene Rekenkamer, Saskia Stuiveling, drukte dat eens mooi uit in een interview over haar, naoorlogse, generatie. “Ik durf niet te zeggen wat goed is”, zei Stuiveling, “ik denk dat je met heel goede bedoelingen en met veel enthousiasme achter iets verkeerd kunt aanlopen. Als ik denk aan de efficiency van de Duitse spoorwegen die in de Tweede Wereldoorlog het hele vervoersplan voor de Jodenvernietiging hebben opgesteld, zie ik duizenden mensen die in volledige bureaucratie hebben meegewerkt aan die perversie. En al die mensen moeten het gevoel hebben gehad dat hun werk de moeite waard was, of althans geen kwaad kon, of althans niet zo kwaad kon dat ze ermee op moesten houden.”

Nu zijn vergelijkingen met de Tweede Wereldoorlog altijd gevaarlijk, maar als ijkpunt zijn ze nog steeds bruikbaar in discussies over moraliteit, ethiek en integriteit. Want hebben de mensen waarover Stuiveling sprak integer gehandeld, nu zij ervan overtuigd waren dat wat zij deden de moeite waard was, goed zelfs en zeker in lijn met de destijds geldende wetgeving? Ik durf niet bij voor-

baat te zeggen dat zij niet integer waren. De reactie van velen, nadat de gruwelen bekend waren geworden, openbaarde echter in veel gevallen dat van integriteit geen sprake was. ‘Iedereen deed mee.’ ‘Het moest van mijn leidinggevende.’ ‘We hebben het niet geweten.’ Dat zijn verdedigingsmechanismen die ontkennen dat wat je hebt gedaan achteraf niet het goede bleek. Die neiging het eigen gedrag te ontkennen als

**WIE ANDEREN
DE SCHULD GEEFT
VAN ZIJN
EIGEN GEDRAG,
HANDELT
NIET-INTEGER**

iemand er kritiek op heeft, is zeer menselijk, maar raakt juist daardoor ook de kern van wat integriteit is: staan voor wat je doet, ook achteraf. Toegeven dat je fout zat. Naar jezelf durven kijken. Dat Henry Keizer op de persconferentie over zijn crematiekoop de journalisten weigerde die zijn deal publiek hadden gemaakt, is eenzelfde vorm van ontkenning. Wie anderen de schuld geeft van zijn eigen gedrag, ongeacht de vraag of dat gedrag wettelijk was toegestaan, handelt niet-integer.

AMOREEL

Een paar jaar geleden kocht een scheidend partner van een groot advocatenkantoor 250 exemplaren van het boek *Dit kan niet waar zijn* van Joris Luyendijk. In dit boek over de

financiële wereld in Londen ontleedt Luyendijk de drijfveren van de City en maakt hij een onderscheid tussen immoreel en amoreel gedrag. Immoreel gedrag druist tegen alle wetten in, zowel de materiële als de immateriële, amoreel gedrag is op zich juridisch verantwoord, maar kan een gemeenschap wel schade berokkenen.

De advocaat die in een echtscheiding niet probeert partijen in het belang van de kinderen tot een vergelijk te laten komen,

maar uitsluitend de belangen van zijn cliënt behartigt, kan ertoe bijdragen dat de kinderen blijvend worden beschadigd. Dat is geen immoreel, maar wel amoreel gedrag. De commercialisering van de advocatuur is in lijn met de regels van de markt, maar heeft er ook toe geleid dat voor een grote middengroep de toegang tot het recht financieel is geblokkeerd. Niet immoreel, wel amoreel. Zo zijn er tal onderwerpen te bedenken waarop juristen in het algemeen en advocaten in het bijzonder zouden kunnen reflecteren. Dat was waarschijnlijk ook het doel van de partner die de boeken van Luyendijk uitdeelde onder zijn collega's. “Dit hebben wij mede veroorzaakt”, zei hij schuld bewust. Zijn collega's reageerden daarop schamper dat hij zelf ‘ook lekker uit die ruif had meegegeten’ al die jaren. En daar bleef het bij.

Ik zou een volgend scheidend partner willen aanraden 251 spiegels te kopen. 250 voor zijn collega's en één voor zichzelf. ■

Op donderdag 15 en vrijdag 16 juni organiseert de Vrije Universiteit in samenwerking met De Brauw Blackstone Westbroek een tweedaags seminar over beroepsethiek in de advocatuur. Meer informatie op www.rechten.vu.nl.

